

Zapojením ÚKZÚZ se zvýší transparentnost a efektivita kontrol ekologického zemědělství

17.12.2009

S ohledem na zvyšující se počet ekofarek dochází od roku 2010 v zajišťování kontrol ekologického zemědělství k rozdělení kompetencí. Nad dodržováním právních předpisů bude dohlížet vedle soukromých kontrolních subjektů také Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský (ÚKZÚZ).

V lednu 2009 došlo k zásadním změnám v právní úpravě ekologického zemědělství v Evropském společenství. Nařízení Rady č. 834/2007 o ekologické produkci a označování ekologických produktů a o zrušení nařízení (EHS) č. 2092/91 (dále jen „NR č. 834/2007“) mimo jiné rozšířilo povinnosti členských států podřídit kontrolní systémy ekologického zemědělství také podmínkám nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 882/2004 o úředních kontrolách za účelem ověření dodržování právních předpisů týkajících se krmiv a potravin a pravidel o zdraví zvířat a dobrých životních podmínkách zvířat (dále jen „nařízení o úředních kontrolách“ nebo „NR č. 882/2004“).

S platností nových právních předpisů a s ohledem na stoupající počet ekologických podniků došlo proto v rámci současného kontrolního systému v ČR k rozdělení činností a pravomocí. Ke kontrole ekologického zemědělství byl vedle stávajících kontrolních subjektů pověřen od 1. 1. 2010 také ÚKZÚZ. Soukromé kontrolní subjekty KEZ o.p.s., ABCert AG a Biokont, s.r.o., budou nadále zajišťovat kontrolní činnosti spojené s vydáním osvědčení o původu bioproduktu, biopotraviny nebo ostatního bioproduktu. Úřední kontroly podniků, vybraných na základě analýzy rizik, bude od 1. 1. 2010 zajišťovat ÚKZÚZ. (podle informací MZe ČR zpracovala Markéta Sábílková – Bioinstitut Olomouc)

Na důvody změny systému kontroly ekologického zemědělství jsme se zeptali náměstka ministra zemědělství pro životní prostředí, výzkum a vzdělávání Jiřího Urbana

Dosud byla kontrola ekologického zemědělství plně zajišťována soukromými kontrolními organizacemi, proč nyní zavádíte i kontrolu státní?

Ekologické zemědělství v Evropě vzniklo z iniciativy zemědělců a spotřebitelů, kteří již před několika desetiletími praktickými kroky naznačili možnou alternativu tehdejšímu negativním trendům konvenčního zemědělství. Stát v tom tehdy nehrál žádnou roli, vznikla jakási dobrovolná soukromá certifikace, kdy si svazy ekozemědělců vytvořily vlastní pravidla i vlastní kontrolu a certifikaci. Své produkty se značkou BIO nabídli úspěšně spotřebitelům, ale bez garance státu – vznikl tak

seriózní celoevropský program, takto začínalo ekologické zemědělství po roce 1989 i u nás. Přelomovým byl v EU rok 1991, kdy bylo ekologické zemědělství (EZ) v Evropě uzákoněno formou nařízení rady. Od té doby logicky roste i zájem států na tom, aby kontrolní systém byl nezávislý, efektivní a transparentní. Postupnými kroky a požadavky státních autorit byl kontrolní systém EZ odpojen od svazů producentů, od obchodních i poradenských struktur. Zůstal ale privátní s tím že ekozemědělství je natolik specifické a komplexní a že se vlastně ani žádná úzce zaměřená státní kontrola na celkovou kontrolu ekofarek nehodí.

Proč se tedy požadavek na takzvané úřední kontroly prosadil?

Jednalo se o tom několik let při přípravě nového nařízení rady o EZ. Požadavek Evropské komise má logiku: Je-li ekologické zemědělství finančně podporováno (dotace z evropských peněz v rámci rozvoje venkova na hektar a další podpůrné programy např. pro investice či na propagaci biopotravin) a garantuje-li EU i značení bioprodukce (označení BIO, EKO a ORGANIC mohou pro své produkty používat ze zákona pouze ekozemědělci), pak musí mít EU a jeho členské státy i garanci skutečně nezávislé kontroly. Kontroly, která není zaměřena pouze na certifikaci bioproduktů, ale která zohlední např. i účel dotací pro EZ – tedy ochranu životního prostředí, agrobiodiverzitu, pohodu zvířat a další požadavky, které stát klade na veřejné služby zemědělství.

Chcete tím říci, že současné kontroly EZ jsou nefunkční?

To rozhodně ne, ani Evropská komise se nakonec privátních akreditovaných kontrol EZ nezřekla. Ve svých nových předpisech však dala za úkol jednotlivým členským státům zajistit státní dohled nad ekologickým zemědělstvím. Takže soukromá kontrola, zaměřená na certifikaci ekofarek, zpracovatelských firem a bioprodukcí zůstává a je doplněna státním dozorem, který většina zemí EU zajišťuje zapojením státních dozorových organizací do systému kontroly.

Vraťme se ale k problémům současných kontrolních organizací EZ v ČR

Hlavním problémem je fakt, že privátní kontrolní organizace jsou plně financovány těmi, kteří si certifikaci objednávají. Bylo vytvořeno konkurenční prostředí, takže kontrolovaný subjekt, aby dosáhl na dotace či certifikát na biopotravinu, si může vybírat mezi třemi kontrolními organizacemi. Vznikají tak problémy s úrovní (přísností) kontroly. Toto ale není problém jen u nás. Ekologické kontrolní firmy takto bojují o zákazníka v celé Evropě. Je to další pádný důvod pro zavedení úřední kontroly.

Proč bude v ČR úřední kontrolu vykonávat právě ÚKZÚZ?

Nedůležitější bylo rozhodnutí, že úřední kontrolou pověříme některou ze státních dozorových organizací, které fungují podle zákona o státní kontrole a jsou zapojené do křížových kontrol cross – compliance. Kontrolu EZ ve vztahu k dotacím z PRV vykonával dosud SZIF (cca 3% kontrol). SZIF je ale hlavně platební agenturou a z důvodu nedostatku kontrolní kapacity byla tato kontrola dosud stejně delegována na stávající privátní kontroly EZ. Další vhodnou kontrolní organizací byl z našeho pohledu ÚKZÚZ – má ve své gesci půdu, osiva, krmiva... a také mu zákon výslovně kontrolu EZ umožňoval. Podle mne je důležité, aby byla zapojena profesionální státní kontrolní organizace. Samotné ministerstvo zemědělství není na výkon kontroly vhodné a právě pro takovéto případy, kdy je ze zákona nutná úřední kontrola, zřídil kontrolní organizace, jako organizační složky státu.

ÚKZÚZ tedy přebere kontroly dotací od SZIFu a bude je kombinovat s vlastními kontrolami EZ podle analýzy rizik dohodnuté s ministerstvem. Celkově zkontroluje vlastní kontrolou přímo 5% ekozemědělců. Zavedením úřední kontroly EZ v ČR tedy navyšujeme kontroly ekozemědělců o pouhých dvě procenta.

Dalším důležitým aspektem je, že ÚKZÚZ provádí i kontroly podmíněnosti (cross-compliance), takže i takto se zvýší dozor nad ekozemědělci bez navýšení počtu kontrol. Možné dohlašování prohřešků proti pravidlům EZ i z jiných státních kontrol je pravidlem, které již funguje i v jiných evropských zemích a je to logický krok pro kontrolu dotací a transparentnost celého systému ekozemědělství.

Dosavadní kontrolní organizace budou nadále kontrolovat podle stejných pravidel a ve stejném rozsahu, to znamená, že každý rok bude každý ekozemědělec zkontrolován jako dosud firmami KEZ, Biokont nebo ABcert. Navíc 5% z nich navštíví v rámci tzv. úřední kontroly i ÚKZÚZ.

Jaký to bude mít dopad na zemědělce, když ÚKZÚZ zjistí neshodu na podniku již odkontrolovaném jedním ze soukromých kontrolních subjektů?

Pokud bude zjištěno porušení zákona, ÚKZÚZ oznámí podnět na MZe a to případně zahájí správní řízení, které může vyústit v pokutu. Současně o tomto zjištění bude informován příslušný kontrolní subjekt, který posoudí, zda podniku odejme osvědčení či ne. Pokud bude zjištěno, že se jedná o porušení dlouhodobějšího charakteru, na které kontrolní subjekt neupozornil při vlastní kontrole, budou z této skutečnosti vyvozeny důsledky také pro kontrolní organizaci. Ministerstvo zemědělství navíc bude pokračovat v supervizích kontrolních organizací jak svou účastí přímo při kontrolách, tak kontrolami přímo v sídlech kontrolních subjektů.

Pozn. ÚKZÚZ je zřízen Ministerstvem zemědělství ČR a jako orgán státní správy provádí správní řízení a vykonává jiné správní činnosti, odborné a zkušební úkony, kontrolní a dozorové činnosti v oblasti odrůdového zkušebnictví, krmiv, agrochemie, půdy a výživy rostlin, osiv a sadby pěstovaných rostlin, trvalých kultur (vinohradnictví a chmelařství) a v oblasti živočišné produkce. Jeho činnosti jsou definované v zákoně č. 147/2002 Sb., o Ústředním kontrolním a zkušebním ústavu zemědělském a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o ÚKZÚZ“) a je zmocněn také pro výkon kontrol v ekologickém zemědělství (§ 3 odst. 3 cit. zákona). Od roku 2004 je ÚKZÚZ pověřen správou databáze osiv dostupných v EZ. Sídlo ústavu je v Brně a jeho činnost je zabezpečována na pracovištích na území celé České republiky.